

ROK SZABATOWY

Co siedem lat Izraelici winni obchodzić „szabat dla ziemi” (Kpł 25,4–5), zwany Rokiem Szabatowym (hebr. *szmitta*, *szabbaton*) lub rokiem odłogowym (Wj 23, 10–11), „szabatem dla Jahwe” (*szabbat laJhwh*). Rozpoczął się pierwszego dnia miesiąca *tiszri* czyli pierwszego miesiąca cywilnego kalendarza żydowskiego, przypadającego na wrzesień–październik. Tak samo jak w każdy szabat nie wolno było pracować, tak w tym roku należało się powstrzymać do prac na roli i w winnicach. Wszystkie plony tego roku, które urosły bez pomocy człowieka, uważane były za święte, do których mieli prawo zarówno wolni jak i niewolnicy, ubodzy jak obcy, (Wj 23,10–13; Kpł 25,1–7). Był wyrazem, że cała ziemia i pochodzące z niej płody są własnością Boga i dlatego wszyscy mają do nich równe prawa.

Wj 23,10–13: ¹⁰ Przez sześć lat będziesz obsiewał ziemię i zbierał jej płody, ¹¹ a siódmego pozwoisz jej leżeć odłogiem i nie dokonasz zbioru, aby mogli jeść ubodzy z twego ludu, a resztę zjedzą dzikie zwierzęta. Tak też postąpisz z twoją winnicą i z twoim ogrodem oliwnym. ¹² Sześć dni będziesz pracował, a dnia siódmego zaprzestasz pracy, aby odpoczęły twój wół i osioł i odetchnęli syn twojej niewolnicy i cudzoziemiec. ¹³ Przestrzegajcie wszystkiego, co wam powiedziałem, a imienia bogów obcych nie wspominajcie, by nikt nie słyszał ich z ust waszych.

Kpł 25,1–7: ¹ Potem Pan mówił do Mojżesza na górze Synaj: ² «Przemów do Izraelitów i powiedz im: Kiedy wejdziecie do ziemi, którą daję wam, wtedy ziemia będzie także obchodzić szabat dla Pana. ³ Sześć lat będziesz obsiewał swoje pole, sześć lat będziesz obcinał swoją winnicę i będziesz zbierał jej plony, ⁴ ale w siódmym roku będzie uroczysty szabat dla ziemi, szabat dla Pana. Nie będziesz wtedy obsiewał pola ani obcinał winnicy, ⁵ nie będziesz żął tego, co samo wyrosło na polu, ani nie będziesz zbierał winogron nie obciętych. To będzie rok szabatowy dla ziemi. ⁶ Szabat ziemi będzie służył wam za pokarm: tobie, słudze twemu, służącej twej, najemnikowi twemu i osiadłym u ciebie przybyszom. ⁷ Cały jego plon będzie służyć za pokarm także twojemu bydłu i zwierzętom, które są w twoim kraju.

Wszyscy niewolnicy izraelscy mieli w tym roku bezwzględne prawo do odzyskania wolności. Jeżeli jednak któryś z niewolników dobrowolnie chciał w dalszym ciągu pozostać u swego pana to mógł, ale wtedy na zawsze stawał się niewolnikiem, czego znakiem było przedziurawione ucho (Wj 21,2–6; Pwt 15,1.12–15). Ponadto w tym roku nie było wolno egzekwować długów (Pwt 15,1–2), co wyrażało i przypominało Żydom, że jedynie Bóg ma prawo do wszelkiej własności.

O obowiązku przerywania pracy na polach i winnicach w roku siódmym, czyli szabatowym, wspomina zarówno Kodeks Przymierza (Wj 23,10–13), jak i Prawo Świętości (Kpł 25,1–7). „Jest to szabat ku czci Jahwe, Boga twego” (Wj 20,10). Jest to nawiązanie do pasterskiego trybu życia dawnych koczowników. Do zawartych w tych kodeksach przepisów kodeks deuteronomiczny dodaje postanowienie o darowaniu długów w roku szabatowym, stąd zwano go też „rokiem darowania” (hebr.

szmittah) pożyczonych pieniędzy (por. Wj 23, 10–13; Pwt 15,1–2; 31,10–13). Jest kwestią dyskutowaną, czy w przypadku darowania pożyczki chodziło prawodawcy o sam kapitał pożyczony, czy jedynie o odsetki od tego kapitału, a może tylko odkładano dług o rok. Teksty powstałe po niewoli babilońskiej mówią o zrzeczeniu się korzyści od udzielonej pożyczki, jak i o umorzeniu całego długu (Ne 10,32; 2 Krn 36,21). To prawo pozostawało raczej martwą literą (por. Jr 34,8). Cudzoziemcy żyjący na terenie Izraela mogli w tym roku uprawiać ziemię i dlatego mogli też spłacać długi (Pwt 15,3). Prawo roku szabatowego winno obejmować nie tylko niewolników żydowskich (Pwt 15,12–18), ale nawet bydło robocze (por. Ez 40–48). Nieprzestrzeżenie zasad roku szabatowego groziło wygnaniem z kraju.

Pwt 15,12–18: ¹² Jeśli się tobie sprzeda brat twój, Hebrajczyk, lub Hebrajka, będzie niewolnikiem przez sześć lat. W siódmym roku wypuścisz go wolnym od siebie. ¹³ Uwalniając go, nie pozwolisz mu odejść z pustymi rękami. ¹⁴ Podarujesz mu cośkolwiek z twego drobnego bydła, z klepska i tłoźni. Dasz mu coś z tego, w czym Pan, Bóg twój, tobie pobłogosławił. ¹⁵ Przypomnisz sobie, że byłeś niewolnikiem w ziemi egipskiej i że wybawił cię Pan, Bóg twój. Dlatego ci daję dzisiaj ten nakaz. ¹⁶ Jeśli on ci powie: Nie pójdę od ciebie, bo miłuje ciebie i dom twój, gdyż dobrze mu u ciebie — ¹⁷ weźmiesz sztyło, przekłujesz mu ucho [przyłożysz je] do drzwi, i będzie twoim niewolnikiem na zawsze. Z niewolnicą postąpisz tak samo. ¹⁸ Niech ci się to nie wydaje przykre, że wypuszczasz go wolno od siebie, gdyż służąc ci przez sześć lat, jest wart podwójnej zapłaty najemnika, a Pan będzie ci błogosławił we wszystkim, co uczynisz.

Tradycja obchodów roku szabatowego istniała w Izraelu od niepamiętnych czasów. Pierwszą wyraźną wzmiankę o jego obchodach spotyka się w 1 Mch 6,49.53. Jest tam mowa o tych, którzy w czasie oblężenia Jerozolimy przez Antiocha V Eupatora (163–162 r. p. Chr.) wyszli z miasta, bo nie mieli dość żywności, gdyż był to siódmy rok (por. 1 Mch 6,48–54). Rezygnacja z całorocznych zbiorów była dla słabo zaopatrzonych ludzi wymaganiem niemożliwym do wykonania, dlatego praktykowano sprzedaż pól lub zbiorów na ten rok nieŻydom.

Józef Flawiusz mówi, że Aleksander Wielki w roku szabatowym zwalniał Judeę od podatków (*Dzieje XI, VIII.5*). Także z czasów Judy Machabeusza, Jana Hirkana i Heroda Wielkiego zachowały się wiadomości o ścisłym przestrzeganiu tego roku. Instytucja ta została też wspomniana w 4 Mch 2,8–9 (por. *Dzieje XI, VIII; XIII, VIII.1; XIV, X.6*).